

Artikel

Anne van den Dool

Cultuurregio Zeeland zet de schouders eronder

‘Samen creëren we een totaalproduct’

In het voorjaar van 2021 sloot het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) convenanten¹ met veertien stedelijke cultuurregio's in heel Nederland, waarin afspraken staan over onderwerpen als cultuureducatie en -participatie, publieke collecties en toezicht op cultureel erfgoed. Een van die cultuurregio's is Zeeland (Engelshoven et al. 2021): een uitgestrekte provincie waarvan de inwoners elkaar, ondanks de zelfstandige volksaard, vol ambitie opzoeken.

Scheldetheater,
Terneuzen

In 2018 vroeg toenmalig cultuurminister Ingrid van Engelshoven aan de veertien stedelijke regio's om samen met culturele partners culturele profielen op te stellen. Deze profielen schetsen een visie op het cultuurbeleid vanuit de eigen kracht van een regio. Ze vormden de basis voor het landelijke cultuurbeleid 2021-2024. Naast enkele overkoepelende onderwerpen hebben het ministerie van OCW en de stedelijke regio's afspraken gemaakt over specifieke onderwerpen. Cultuurregio Zeeland zet bijvoorbeeld in op verbreding en vernieuwing. Daarnaast is er aandacht voor het stimuleren van culturele uitwisseling en samenwerking met Vlaanderen. In het convenant is ook vastgelegd dat het centrum voor hedendaagse kunst de Vleeshal en het Zeeuws Museum, beide in Middelburg, van nationale en internationale betekenis zijn en tot de culturele Basisinfrastructuur (BIS) behoren. Tijdens de looptijd van het convenant investeert het Rijk jaarlijks 745.000 euro in deze instellingen. Zeeland doet daar nog 2.743.000 euro bij.

De Zeeuwen zijn een eigenzinnig volk. Dat benadrukken de twee cultuurwethouders Carla Doorn-Roosenburg (Middelburg, Lokale Partij Middelburg (LPM)) en Frank Deij (Terneuzen, TOP/Gemeentebelangen) en Peter Heijkoop, strategisch adviseur cultuur bij de provincie Zeeland. De provincie is opgedeeld in eilanden en schiereilanden, waaronder Schouwen-Duiveland, Walcheren, Noord- en Zuid-Beveland en Zeeuws-Vlaanderen, die met elkaar verbonden zijn middels wegen en tunnels. Qua oppervlakte overstijgt Zeeland de provincies Utrecht en Flevoland, maar het inwoneraantal is met een kleine 400 duizend relatief gering. Het resultaat is een volksaard die al eeuwenlang eerder gericht is op het zelf doen dan op samenwerking: voorbij de grenzen van de eigen gemeente kijken is geen vanzelfsprekendheid.

Des te bijzonderder is het dat de provincie in juni 2018 reeds een bidbook afleverde, *Samen in Zee* (Evenhuis 2018, Evenhuis et al. 2018), waarin de cultuurregio cultuur als pijler van stedelijke aantrekkelijkheid in Zeeland centraal stelt. In het document worden enkele scherpe doelen geformuleerd, waaronder het onder de aandacht brengen van het Zeeuwse stedencluster Goes-Middelburg-Terneuzen-

Vlissingen (de Z4) als volwaardige culturele attractie, en de promotie van de provincie als rijke bestemming op het gebied van culinaire cultuur. Daarnaast ambieert Zeeland dat meer mensen van buiten de provincie dit landsdeel komen bezoeken, in plaats van het culturele eenrichtingsverkeer vanuit Zeeland naar elders.

Ambitieuus document

Het document verwoordt ambitieuze plannen, waar steden en provincie in de huidige convenansperiode (2020-2024) gezamenlijk de schouders onder zetten, aldus Peter Heijkoop. Zo is hij secretaris van de Cultural Board, ontstaan als initiatief vanuit het cultuurveld en daarna formeel door de provincie Zeeland als het culturele adviesorgaan ingesteld. Onder meer Geert van Maanen, oud-secretaris-generaal van verschillende ministeries, Robert Vroegindewij, directeur van Muziekschool Zeeland, en Kathrin Ginsberg, directeur-bestuurder van de Stichting Centrum voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Architectuur Zeeland (CBK) nemen zitting in het orgaan, dat zich sterk maakt voor cultuur in de provincie.

Het is een manier om de cultuursector een stevige stem te geven in het politieke debat, legt Heijkoop uit. 'Voor de brede ontwikkeling van onze provincie en een goed vestigingsklimaat is een sterke cultuursector van essentieel belang. Een sector ook die goed samenwerkt met andere branches, zoals het onderwijs. Dat maakt ons als provincie sterker.'

Ook belangrijk is de samenwerking met de Vlaamse stad Gent, die door de fusie met de Zeeuwse haven in Terneuzen drie jaar geleden een impuls kreeg. 'Je zou kunnen zeggen dat zo'n relatief grote stad op cultureel vlak genoeg aan zichzelf heeft,' aldus Heijkoop. 'Tegelijkertijd zien we aan beide kanten hoe mooi ons aanbod elkaar kan aanvullen. Daarbij is de ambitie van Gent om in 2030 Culturele Hoofdstad van Europa te worden een stip op de horizon. Samenwerking met de omgeving is dan een grote plus. We delen een mooie culturele identiteit, misschien zelfs meer dan met grote delen van Nederland. In het zuiden van Zeeland loopt eigenlijk geen landsgrens: Zeeuwen trekken net zo goed naar Gent en Antwerpen als naar het noordelijke deel van de provincie.'

Druk op voorzieningen

De samenwerking is welkom, ook vanwege de grote spreiding van de Zeeuwse inwoners. 'De druk op de voorzieningen is hier van oudsher hoog. Tegelijkertijd missen we er ook een aantal. We hebben geen kunstvakopleidingen, bijvoorbeeld. De komende jaren willen we onderzoeken of we Zeeuwse vooropleidingen kunnen creëren, in combinatie met een postacademisch traject.'

Het gemeenteoverschrijdende denken slijt er steeds meer in, merkt Heijkoop. 'Voorzieningen als het theater in Goes trekken bezoekers uit dorpen in het hele omringende gebied. De uitdaging is elkaar niet te beconcurreren. Als provincie hebben we daarin een afstemmingsrol. Het is belangrijk dat we de krachten bundelen, zeker nu culturele voorzieningen zo onder druk staan.'

Dat vraagt ook om een cultuuromslag. 'Zeeuwen lopen niet te koop met hun bijzondere identiteit. We proberen iedereen ervan bewust te maken dat we trots mogen zijn op wat we hebben: een provincie met een uniek landschap op het gebied van natuur, cultuur en gastronomie. Die kwaliteiten proberen we nu sterker voor het voetlicht te brengen, bijvoorbeeld door kunstenaars te vragen zich door die eigenschappen te laten inspireren. Dat is ook een voordeel van Zeeland: je krijgt er de ruimte in de luwte te experimenteren.'

Ook op gemeentelijk niveau zijn de ambities groot. De opsomming van culturele initiatieven die Frank Deij, wethouder cultuur in Terneuzen, geeft, is eindeloos. 'Denk aan de opening van de nieuwe sluis in het Kanaal van Gent naar Terneuzen in 2023, die ook een culturele invulling kan krijgen – niet in de laatste plaats omdat daarmee de verbinding tussen Vlaanderen en Zeeland wordt versterkt.'

Het gemeente-overschrijdende denken slijt er steeds meer in

Ook richting het noorden wordt het Zeeuwse geluid verspreid. 'In Den Haag werd onlangs een Zeeuwse dag georganiseerd, waar Tweede Kamerleden, rijkscultuurfondsen, Zeeuwse bestuurders en de Cultural Board van Zeeland bij elkaar kwamen. Ook in de eigen provincie zoeken we elkaar meer op, door cultuurdagen te organiseren waar Zeeuwse bestuurders, ambtenaren en de cultuursector elkaar kunnen ontmoeten.'

Culturele hotspot

Door de koppen bij elkaar te steken, ontstaan ambitieuze plannen. 'We spelen met het idee om in Terneuzen een museum of dependance voor moderne kunst in te richten, eventueel in samenwerking met het Stedelijk Museum voor Actuele Kunst, het SMAK, in Gent,' aldus Deij. 'Het stadhuis van Terneuzen zou daarvoor een mooie plek zijn: het werd eerder in publicaties bestempeld als het mooiste betonnen gebouw van Nederland, een ultiem voorbeeld van brutalisme. In 2022 bestaat het vijftig jaar. Daar kunnen we een mooi feestje van maken.'

De ontwikkelingen passen in een bredere set aan ingrepen en investeringen om de stad leefbaar te houden. 'Het winkelgebied met veel leegstand is een schim van wat het is geweest. De woonkern van de binnenstad moet worden vernieuwd. Er moet een nieuwe school voor voortgezet onderwijs worden gebouwd,' somt Deij op. 'Daar hoort ook een versterking van de culturele infrastructuur bij, bijvoorbeeld door een cultuurhuis te bouwen. We leggen nu de laatste hand aan de plannen waarin we het hele gebied rondom het huidige theater bestempelen als culturele hotspot. Zulke plannen helpen ons hopelijk verder.'

Op die manier trekt Terneuzen en omstreken hopelijk nieuwe bewoners aan: 'We hebben in de hele provincie behoefte aan jongeren en nieuwe werknemers om de industrie en zorg draaiende te kunnen houden. De oudere generatie gaat met pensioen en er is nieuwe aanwas nodig. Demografisch gezien kunnen we daar zelf niet in voorzien: daarvoor wonen in onze provincie te weinig jongeren. Een aantrekkelijk woon- en leefklimaat is essentieel om nieuwe generaties deze kant op te krijgen. Kunst en cultuur zijn daarbij van groot belang. Daarin moeten we als provincie samen optrekken.'

Het lijkt een onmogelijke opgave, geeft Deij toe. ‘Zeeland kent dertien gemeenten, elk met een eigen identiteit. Ook daarbinnen is het politieke krachtenveld vaak versnipperd. Zo kent Terneuzen inmiddels dertien partijen. Verdeeldheid zit in het Zeeuwse DNA. Maar we trekken als overheden vaker samen op en beginnen ook op cultureel gebied aan elkaar te snuffelen. Ook over de grens. Bestuurlijk zeggen we tegen elkaar dat we elkaar aardig vinden, dat we wel iets met elkaar willen. We tutten ons op, zorgen voor een hapje en een drankje, dansen met elkaar. Dat leidt al tot mooie initiatieven. Daar mogen we, zeker in deze coronaperiode, trots op zijn.’

Randstad als maatstaf

Zo wordt een oude manier van denken losgelaten, die ook landelijk speelt: ‘Lang meende men dat wat ambtenaren in de Randstad bedachten, de maatstaf moest zijn voor wat in de regio gebeurt. Ook in de regio dachten we dat we eerst moesten kijken naar wat in de eigen gemeente gebeurt voordat we de blik naar buiten richtten. Daar stappen we met al deze initiatieven vanaf.’

Binnen Zeeland profileert Middelburg zich het sterkst als cultuurstad. Toch is tijdens deze coronaperiode het gezamenlijke aanbod meer dan ooit centraal komen te staan, aldus cultuurwethouder Carla Doorn-Roosenburg. ‘In de afgelopen twee jaar hebben we een gezamenlijk karakter gecreëerd. Toen we vanuit de overheid steunmiddelen kregen, hebben we als Middelburg voorgesteld een deel daarvan te reserveren voor provinciale steun.’

Die samenwerking krijgt nu vaste vorm, bijvoorbeeld door cultuur tijdens Zeeuwse overleggen op de agenda te zetten. ‘De volgende stap is kunst en cultuur te verbinden met de leefomgeving,’ aldus Doorn-Roosenburg. ‘We staan aan de vooravond van de landelijke Omgevingswet, die een totaalvisie op het fysieke domein moet bieden. Dat gaat om basale zaken als een dak boven je hoofd, maar ook om plekken om kunst en cultuur te beoefenen en tot je te nemen. Kunst kan zoveel betekenen voor het welzijn van bewoners: denk aan dementerende ouderen, die in Middelburg dankzij de muziekschool weer van muziek kunnen genieten.’

Totaalproduct

Toch ziet ook Doorn-Roosenburg dat de indeling van de provincie de samenwerking niet bevordert. ‘Sommige Zeeuwen moeten zelfs tol betalen om Middelburg te kunnen bereiken. De afstanden die ze moeten afleggen, staan gelijk aan een rit van Rotterdam naar Amsterdam. De digitale transitie die de coronacrisis heeft gebracht, hielp ons die afstanden gedeeltelijk te overbruggen. Denk aan het Zeeuws Museum, waar een robot mensen vanuit huis de collectie laat zien. En genoemde uitvoeringen van de muziekschool in verzorgingstehuizen waren digitaal, waarbij men samen kon spelen. Toch blijft fysiek natuurlijk het fijnst.’

Zowel kleine als grotere gemeenten hebben de kracht om zaken op poten te zetten, mits ze goed samenwerken, benadrukt Doorn-Roosenburg. ‘De theaters van Goes, Middelburg en Terneuzen hebben één gezamenlijke eigenaar. Het is belangrijk dat we niet op alle drie die plekken hetzelfde programmeren. We zijn volkomen gelijkwaardig, ongeacht onze grootte. We hebben hoogstens onze eigen focus: Goes richt zich meer op mode, Terneuzen en ook Vlissingen op de haven en Middelburg op kunst en cultuur. Samen creëren we een totaalproduct.’ •

Literatuur

- Engelshoven, I.K. van (et al.) (2021) ‘Cultuurconvenant 2021–2024, Ministerie van OCW – Stedelijke Regio Zeeland’. In: *Staatscourant*, nr. 22189, 30 april.
- Evenhuis, M. (2018) *Samen in Zee (2): het cultuurprofiel van Zeeland*. Middelburg: Provincie Zeeland.
- Evenhuis, M. en N. Out (2018) *Samen in Zee: cultuur als pijler van stedelijke aantrekkelijkheid in Zeeland*. Middelburg: Provincie Zeeland.

Noot

- 1 De veertien stedelijke cultuurregio's waar **convenanten** mee zijn gesloten zijn, zijn: BrabantStad, Zeeland, 025 Arnhem Nijmegen, Stedendriehoek, Ede-Wageningen, Utrecht, Leiden, Rotterdam, Den Haag, Metropoolregio Amsterdam (MRA), Flevoland, Zwolle, Twente, en We The North. Ook met Landsdeel Oost, waar 025 Arnhem Nijmegen, Stedendriehoek, Ede-Wageningen, Zwolle en Twente onder vallen, zijn convenantafspraken gemaakt (www.cultuursubsidie.nl/over-het-cultuurstelsel/de-stedelijke-regio).

Anne van den Dool is cultureel tekstschrijver en journalist. Zij werkt onder meer voor musea, theaters en bibliotheken